

CREGUENYA

Nom d'un gran estany i de la grandiosa vall que recull les aigües de la carena de l'Aneto per vessar-les a l'Èsera, als Banys de Benasc.

PRON. POP.: *kreguèna*, oït per Terrado a Cerllé el 1992.

ETIM. No tenim documentació antiga. En tenim tan poca de la vall de Benasc! Això fa que hàgim d'anar a palpentes en un terreny tan difícil com és la toponímia. Potser d'un (VALLIS) GREGORIA d'on *Vallgorguina* seria homònim d'ètimon VALLIS ben conegut i comprovat (V. l'art.), passant allí per *Gregüira > *Gorguina*. En aquest es tracta de la possessió d'un *Gregorius*. Per què a l'aspra vall de Benasc, si no és que suposem que aquelles pasturatges havien estat posats sota la protecció de Sant Gregori. Però no és fàcil d'explicar el canvi de G- en K-: ¿influència del cat. ant. *cregué*, *cregut*, de *créixer*? Però ací amb raó troba En Terrado que tot això resta arbitrari i forçat.

Millor ens pot orientar la situació mateixa dels llocs: la del grandió Estany de *Creguenya*, com ens la mostra el mapa I.G.C., és eloqüent: a 2670 alt., l'extrem oriental cau sota de l'enorme gelera de *Corones* a la carena entre l'Aneto i la Maladeta central, allí mateix separat només per uns 1700 metres de desnivell i 1500 de distància, quasi vertical. L'adjectiu derivat de *CORONA* és *CORONÈA*: ja llatí clàssic (aplicat a un NL); dissimilat en *keróina* era natural el pas d'això a *keruèna* i *kreyèna*. X. T. i J. C.

CREIXELL

Poble del Tarragonès a 1/3 del camí del Vendrell a Tarragona.

PRON. POP.: *kræšél* 1955 als pobles circumdants (Bonastre, Torredembarra i al poble mateix, XIV, 124 ss., 128).

MENCIONS ANT. 1174: *Creixel* (Morera, *Tarr. Cristiana* I, 510). És infundat que sigui el mateix lloc *Ullastrell*, cit. el 1058, com sospita GGC, p. 868 (cf. *Bonastre*); 1259: «tibi Narbono de parochia Sti Jacobi de *Crexello*» (Candi, *Mi. Hi. Cat.* II, 414) [l'esgl. de Creixell és advocada a St. Jaume]; 1359: *Crexell* (CoDoACA XII, 30).

HOMÒNIMS. *Creixell* veïnat agre. a Borrassà, 7 k. SO. de Figueres. Pron. *kræšél*, a Figueres (Casac.). Havia estat parròquia i s'hi venera encara, l'ermita amb la imatge de la Mare de Déu de Cr.¹ *AlcM* en cita corrandes populars. Consta allí el castrum de *Crexello* l'a. 1362 (Alsius, p. 133).

Un altre, que devia ser a Segarra, i prop de Freixenet i St. Guim de la Rabassa, segons doc. de 1066, en el qual se cita junt amb aquests pobles (MiretS., *TemplH.*, p. 32).

Barons d'aquest nom: els de més renom són Dalmau de *Creixell*, gran home de guerra, de paper cabdal en la decisiva batalla de Las Navas de Tolosa, 1212 (notícies sobre l'heroi i la seva família, *BABL* IV, 110); i

Arnau de *Creixell*, bisbe de Girona en el S. XIII; és probable que l'home de guerra fos el senyor, i prengué nom, del *Creixell* tarragonès (encara a l'abast dels almuhadis si haguessin guanyat la batalla); i que Arnau ho fos del gironès, car un Arnau de *Creixello* ja consta allí com a senyor de Pontós els anys 1123 i 1214 (Alsius, pp. 192 i 193). No sé de quin dels dos, probablement d'aquell: Bertrandus de *Crexel* sig. d'un doc. de 1181 i Artallus de *Crexello* d'un doc. de 1214 (*Cart. St. Cugat* II, 283, III, 401). Després pluralitzat: R. de *Creyxels*, batlle de Perpinyà (*RLR* xxxii, 155); i els moderns cognoms *Creixell* [S. XVI, *DAG.*] en 3 p. del cat. central i 5 de gironesos, i *Creixells* en 3 de centrals (*AlcM*). Un *Son Creixell* en te. Sineu (XL, *sonkræšél*, XL, 103.16), Masc. 19E7, que ja figura en el mapa Despuig.

Paral·lels occitans: el gascò *Crechets*, a la vall de Barossa (HPyr.), ja doc. *Crexellis* a. 1387 [Castillon d'Aspet, *Hist. des Pop. Pyr.*, Tol., 1842, II, 414]. *Creissels* dept. Aveyron (distr. Milhau). *Creysseilles* dept. Ardèche (distr. Privàs), Holder (S. VI) cita un antic *Creixella* en el distr. de Lodeva.

L'arrel de *Creixell* és evidentment la mateixa que la d'uns noms en -ANUM o -ACUM. Santa Creu de *Creixà*, esgl. rural a l'Anoia, te. *Piera* (m. Almera-Brossa al 40.000; i *BDLC* 1918, p. 40). Singular i suspecte que el nom més conegut, en te. de *Piera* mateix, és un veïnadet dit *Can Creixell* o *Les Cases d'en Creixell* (*kan kræšél*, oït per Casac. a St. Sadurní i a *Piera*): indicatiu potser que la gent, sentint *Creixà*, i el més divulgat *Creixell*, com succedanis recíprocs hagin mutat l'un en l'altre.²

Hi ha un poble *Creissan* al dept. Erau [*Creixanum*, *Creysano*, aa. 952 i 1132, i errt. -antis 804]; i molts noms del Sud de França en -ACUM: *Creysnac* llog. del Cantal [*Creysnacum* 1444 ss.] al qual Skok (§ 475) afegeix dos *Creysnac* a la Dordogne [S. XIII], un *Creysnac* Charente; i altres en domini frprov. (amb l'evolució fon. normal allí): *Cressieu*, *Crécyc*, *Cressà*, docs. tots a l'E. Mj. en formes ll. en -ACU. El cogn. val. *Creixac*, deu ser d'immigració occitana.

ETIM. No sols aquests -ACUM, sinó, ben mirat, també la terminació -ell dels nostres *Creixell*, ens orienten cap al cèltic, vist el gran descabdellament en cèltic dels antics NPP en -ILLOS/-ALLOS/-ULLOS.³ *Craxxillus*, NP en una incr. trobada a Bordeus per Jullian; *Craxallus* en una incr. en el domini dels Língones (> *Langres*), al NNE. de Dijon, Hte-Marne (*CIL* II, 584). Ja Arbois de Jubainville, p. 222, va documentar *Crixius* i *Crixia* en fonts gàl·liques. I del CRIXILLUS corresponent vindran:

No sols els nostres *Creixell* i oc. *Creissel* sinó també un CRIXILLIACO- que hem d'admetre com a ètimon de *Cressilieu* prop de Lió (dpt. Rhone), i ja consta com *Crissiliacus* l'any 1003 (Skok, l. c.). El primitiu *Crixsus* ja figura en Sallusti i en Orosi com nom d'un gladiador gal, aliat amb Spartacus; i, segons Silius Italicus i altres antics, com un capitost dels *Boii* etc.; *Cri-*